ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 18, številka 3, 2014 · ISSN 1408-2969

FILOZOFIJA JEZIKA

Nenad Miščević

Dummett o slabšalnicah – zagovor in predlog

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in CEU

Citiranje: Nenad Miščević, »Dummett o slabšalnicah – zagovor in predlog«, *Analiza: časopis za kritično misel* 18, št. 3 (2014): 29–54.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Nenad Miščević
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in CEU

DUMMETT O SLABŠALNICAH – ZAGOVOR IN PREDLOG

V prvem delu naslednjega razdelka povzemam Dummettov pionirski predlog za razumevanje slabšalnic, potem pa preidem k Williamsonovi kritiki. Predlagam, da sprejmemo Williamsonovo zavrnitev inferencializma, vendar zagovarjam Dummetta v njegovem pojmovanju, da je treba slabšalnice razumeti v okviru njihovega negativnega prispevka k resničnostni vrednosti tipičnega stavka, v katerem se pojavljajo. V drugem delu, opirajoč se na ta dva avtorja, o katerih razpravljam, zasnujem dilemo, za katero dokazujem, da je osrednja za sodobno razumevanje slabšalnic. V tretjem razdelku naposled predlagam svojo lastno rešitev dileme, resničnostno-pogojno pluralistično alternativo, ki jo imenujem »teorija negativnih terminov hibridnih družbenih vrst«.

Ključne besede: slabšalnice, teorija resnice, M. Dummett, T. Williamson.

I. Uvod

> Zelo sem vesel, da lahko prispevam h konferenci, posvečeni Michaelu Dummettu.[1] Naj začnem z dvema kratkima reminiscencama, ki zadevata moja srečanja z njegovim delom in z njim osebno. Za analitično filozofijo sem se začel zanimati v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in z Dummettovim delom sem se srečal v istem času, leta 1975. Nisem imel nobenega znanja logike in sem zelo slabo poznal analitično filozofijo jezika. Moja francoska prijateljica Christine Rousseaux mi je predlagala, da bi moral brati Dummettovo knjigo o Fregeju, ki je bila tedaj objavljena malo več kot leto pred tem. Knjigo sem si preskrbel – svoje poletne počitnice sem preživel tako, da sem sedel na plaži Slatina v Opatiji in jo poskušal razvozlati. Ne prav z velikim uspehom. Tri leta je trajalo, da sem

[1] Velika zahvala gre Timu Williamsonu za prijateljsko in temeljito razpravo o zgodnji različici prispevka v Dubrovniku leta 2012, Michaelu Devittu za odločilni predlog, udeležencem konferenc v Dubrovniku in Ljubljani, Božidarju Kantetu in Maji Malec za priganjanje, da dejansko napišem prispevek, Dirku Kindermannu za to, da mi ni dal miru z zelo relevantnimi vprašanji na konferenci v Mariboru, in moji študentki Juliji Perhat za mnoge dolge in spodbujajoče razprave o slabšalnicah.

začel razumeti koščke in dele, potem pa sem postal dokaj navdušen nad njo.

Dummetta sem osebno srečal leta 1995 v Normandiji, v Cerissy-la-Sallu. Prišel je na moje predavanje o lastnih imenih in je postajal vse bolj in bolj nervozen, sedeč v prvi vrsti. Naposled je odkorakal ven pred obdobjem vprašanj; bil sem šokiran in mislil, da je to pomenilo, da mu moj prispevek ni bil všeč. Na srečo se je izkazalo, da njegova razdraženost ni imela nobenega opravka z menoj – težava je bila v tem, da v sobi za predavanja ni bilo dovoljeno kajenje, on pa preprosto ni mogel več potrpeti. V mojem predavanju sem uporabil ime »Viljem Osvajalec« kot primer imena, Dummett pa je hotel biti ljubezniv in je namignil na moje predavanje. Tako je, ko je govoril za mano (vrstni red je narekoval nek administrativni kleč), začel rekoč: »Govoril bom v angleščini, saj je v moji deželi naš materni jezik prevladal nad jezikom Viljema Osvajalca«. Francozi so bili šokirani; mislim, da on tega sploh ni opazil. Torej naj zdaj preidem k prispevku v njegovo čast.

Moj predmet so slabšalnice [*pejoratives*], posebej slabi epiteti za etnične, rasne in spolne skupine. Te so, kot ve slehernik, precej prisotne v vsakdanji komunikaciji: naslov filma *Čefurji raus* je nedavna priča. Ulični zidovi nas pozdravljajo z grafiti, ki uporabljajo besede kot »pederji«, »Šiptarji« in podobno, nedavni pregled v Mariboru pa navaja kot absolutne favorite dijakov za druge dečke »pederji«, za deklice pa »krava«, »kmetica« in »kurba«; deklice so, kot bi pričakovali, nekoliko bolj pristojne *(glej* http://www.ednevnik.si/uploads/b/Boris/84977.pdf). Naposled, poteka javna razprava o sovražnem govoru (vključno z rabo slabšalnic); glej na primer dolg prispevek namestnika slovenskega ombudsmana v *Medijski mreži*. Naj tudi pripomnim, da je bilo v Sloveniji opravljenega nekaj teoretskega dela o slabšalnicah, predvsem zanimiva knjiga Bernarda Nežmaha iz leta 1997.

Pred štiridesetimi leti je Michael Dummett uvedel temo slabšalnic v glavni tok analitične filozofije jezika tako, da je kritiziral kratko Fregejevo pripombo o pomenu »cur« (Dummett, 1973). Njegov predlog je bil kar vpliven, najbolj neposredno ga je nadaljeval Brandom (Brandom, 1998), nanj pa so se na dolgo in široko sklicevali filozofi, ki so se lotili te teme. Pred petimi leti je Tim Williamson prišel na dan z ostro in poantirano kritiko Dummetta v svojem prispevku »Reference, Inference, and the Semantics of Pejoratives« (Williamson, 2009). V tem prispevku želim zagovarjati nekatere osrednje vidike Dummettovega pristopa, posebej njegovo idejo, da slabo gradivo, povezano s tipično slabšalnico, vstopa v resničnostne pogoje stavka, v katerem se pojavlja slabšalnica v normalnih okoliščinah (ko ima svoj dobesedni in standarden pomen).

Naj začnem s kratkim pregledom. V prvem delu naslednjega razdelka povzemam Dummettov pionirski predlog za razumevanje slabšalnic, potem pa preidem k

Williamsonovi kritiki. Predlagam, da sprejmemo Williamsonovo zavrnitev inferencializma, vendar zagovarjam Dummetta v njegovem pojmovanju, da je treba slabšalnice razumeti v okviru njihovega negativnega prispevka k resničnostni vrednosti tipičnega stavka, v katerem se pojavljajo. V drugem delu, opirajoč se na ta dva avtorja, o katerih razpravljam, zasnujem dilemo, za katero dokazujem, da je osrednja za sodobno razumevanje slabšalnic. V tretjem razdelku naposled predlagam svojo lastno rešitev dileme, resničnostno-pogojno pluralistično alternativo, ki jo imenujem »teorija negativnih hibridnih terminov družbenih vrst«.

V preostanku Uvoda se spomnimo Fregejevega kratkega komentarja o »psu« in »ščenetu«. V svoji *Logic from 1897* nas vabi, da primerjamo stavka »Ta pes [*Hund*] je tulil celo noč« in »To ščene [*Köter*] je tulilo celo noč«, in predlaga, da je izražena misel ista v obeh stavkih: »Prvi stavek nam ne pove niti več niti manj kot drugi« (Frege, 1979: 141). Razlika je v asociacijah: beseda »pes« je nevtralna, toda »beseda ‘ščene’ ima gotovo neprijetne kot pa prijetne asociacije in nam prej polaga v um psa z nekako skuštrano pojavnostjo«. Slabšalna prvina ni del misli, drugi stavek pa ni neresničen, četudi ne soglašamo o načinu, kako označiti žival, o kateri se govori.[2] »Kar razlikuje drugi stavek od prvega ima naravo medmeta« (*ravno tam*). Razlika je zadeva tona. Frege je v članku »O smislu in pomenu« znamenito označil ton kot negativen, kot vidik pomena, ki ne sodeluje pri določanju resničnostne vrednosti, in pol pozitivno kot neobjektivno osvetlitev, ki sodi k slogu in retoriki. Ton »ščeneta« je drugačen od tona »psa« in prihaja iz neprijetnih predstav in asociacij, ki jih povezujemo s prvim, ne pa z zadnjim. Frege s tem predlogom začenja dolgo linijo ekspresivističnega razmišljanja o slabšalnicah, v skladu s katerim slabo (slabšalno) gradivo ni del semantične vsebine, temveč zgolj izraz govorčeve drže.

Naj nekoliko podrobno določim terminologijo. Besedno zvezo »slabo gradivo« bom uporabil za dve vrsti zadev: prvič, za negativne opisne zadeve, na primer, za domnevo, da je pes »skuštran«; drugič, za vrednostno sestavino, v tem primeru za domnevo, da je nekaj povsem slabega o psu; ta sestavina domnevno supervenira

[2] Tu je celoten Fregejev kratek, vendar bistroumen argument:

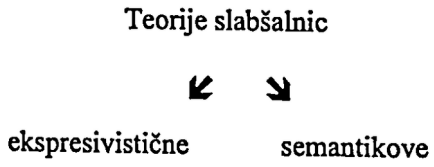
»Lahko se misli, da nam drugi stavek dejansko kljub temu pove več kot prvi, namreč, da ima govorec slabo mnenje o psu. V tem primeru bi beseda ‘ščene’ vsebovala celotno misel. To lahko preizkusimo na naslednji način. Domnevamo, da je prvi stavek resničen in da drugi stavek govori nekdo, ki dejansko ne čuti zaničevanja, za katerega se zdi, da ga implicira beseda ‘ščene’. Če bi bil ugovor pravilen, bi drugi stavek zdaj vseboval dve misli, od katerih bi bil ena neresnična; tako bi kot celota zatrjeval nekaj neresničnega, medtem ko bi bil prvi stavek resničen. Po tej poti bomo težko nadaljevali; raba besede ‘ščene’ nam, nasprotno, ne preprečuje, da menimo, da je ravno tako resničen tudi drugi stavek. Kajti narediti moramo razloček med mislimi, ki so izražene, in tistimi, s katerimi govorec vodi druge k temu, da jih imajo za resnične, četudi jih ne izrazi. Če komandant skriva svojo slabost pred sovražnikom tako, da njegove čete nenehno spreminjajo svoje uniforme, ne pove laži, saj ne izraža nobene misli, četudi so njegova dejanja preračunana na to, da vzbudijo misli pri drugih. In isto stvar odkrijemo v primeru samega govora, kot ko damo poseben ton glasu ali ko izberemo posebne besede. Če kdo najavi novico o smrti z žalostnim tonom glasu, ne da bi bil dejansko žalosten, je izražena misel še vedno resnična, četudi se predpostavlja žalosten ton, da bi ustvaril zmoten vtis. Tak ton glasu pa lahko nadomestimo z besedama, kakršni sta ‘ah’ in ‘žal’, ne da bi spremenili misel« (Frege, 1979: 141).

na opisnih sestavinah. Domnevam – in o tem bom povedal nekoliko več —, da raba slabšalnice tudi kaže govorčevo negativno čustveno držo, poleg negativnega vrednotenja na podlagi »slabega gradiva«, plus nekaj predlogov ali predpisov o tem, kako obravnavati cilj (»Drži se stran od ščeneta!«). Dalje, govoril bom o slabšalnih stavkih ali S-stavkih in s tem menil stavke, v katerih je rabljena (ne, kajpada, omenjena) slabšalnica. Še dalje, osredinil se bom na preproste stavke v obliki »a je S« (»Nenad je čefur«), v katerih je slabšalnica uporabljena vsaj za kazanje pripadanja tarče (recimo a-ja) k ciljni skupini (recimo »S«). S prstom bom pokazal na preproste S-stavke, v katerih je ciljni skupini pripisana neka slaba lastnost (»S-ji so G«). Te stavke bom imenoval »temeljne S-stavke« zaradi prikladnosti. Tu ne bom vštel stavke, v katerih je zatrjena identiteta skupine, imenovana na en način, z isto skupino, imenovano na drug način (»Čefurji so Jugoslovani, ne- Slovenci«, »Pičke so ženske«).

II. Semantikova alternativa

A) Dummettov inferencializem

Ekspresivist v slogu Dummetta postavlja tako negativne opisne sestavine kot vrednostne sestavine zunaj semantične vsebine slabšalnice. Nasprotna linija bi očitno bila tista, ki umešča slabo gradivo v semantično vsebino slabšalne besede; naj jo imenujem »semantikova«. Tako imamo svojo prvo delitev:

Michael Dummett je bil oče semantikovega pristopa (vprašanje o morebitnih nadaljnjih prednikih puščam odprto); kritizira tako Fregejev ekspresivizem kot tudi oblikuje alternativo semantikove opisne vrste. V tem prispevku bomo ostali znotraj semantikovega okvira; za razpravo z ekspresivisti glej Miščević (Miščević, 2012b). Preden preidemo k Dummettovemu lastnemu semantikovemu inferencialnemu predlogu, kajpada na kratko povzemimo njegovo kritiko Fregeja.

Glavna in splošna poanta je izrečena že zgodaj v knjigi o Fregeju (Dummett, 1973: 3). Dummett zastavi vprašanje, »kako lahko pride do tega, da je lahko trditev nepravilna na kakršenkoli drug način kot tako, da je neresnična; kako lahko sporočimo s tistim, kar pravimo, več, kot dejansko trdimo, da se primeri«. Vprašanje je seveda zapleteno in je bilo tema razprave znotraj analitične tradicije vsaj pol stoletja. Če kajpada sledimo Dummettu in beremo »nepravilno« kot semantično (ne politično ali karkoli podobnega) nepravilno, njegov izziv kaže v

pravo smer. Večina temeljnih S-stavkov se zdi semantično nepravilna zaradi tega, ker se precej eksplicitno predicira nekatere lastnosti osebam in skupinam; kako je mogoče to nepravilnost ločiti od preprostega dejstva, da je predikacija neresnična?

Njegova druga splošna poanta proti Fregeju sestoji iz dvoma o enotnosti barve ali tona: »Dalje, ni jasno, ali je ton posamezna značilnost pomena stavka ali izraza, poleg njegovega smisla, ali, recimo, drugačna značilnost razlikuje ‘vendar’ od ‘in’ od tiste, ki razlikuje ‘ščene’ od ‘psa’« (*ravno tam*). Prvi pokaže slabost Fregejevih izvirnih razlag o tem, kaj je barva ali ton. Ko govori o Fregeju, pravi:

»Ton razlaga kot zadevo asociacije nekaterih predstav [*Vorstellungen*] z besedo ali izrazom, s katerimi misli mentalne podobe. To ni posebno sprejemljiva pojasnitev tega pojava: mi res govorimo o besedah, ki nosijo isti smisel, kot da imajo različne asociacije, vendar bi nas moralo biti težko vpreči v to, da bi opisovali različne mentalne podobe, ki jih prikliče slišanje besed ‘mrtev’ in ‘preminuli’ ali ‘potenje’ in ‘znojenje’, še manj ‘in’ in ‘vendar’. Frege naredi slabo pojasnitev še slabšo s predlogom, da so mentalne podobe v načelu nesporočljive« (Dummett, 1973: 85).

Potem pride z bolj izzivajočo trditvijo:

»Ton kajpada ni sam na sebi nič bolj subjektiven kot smisel: razlika v pomenu med ‘in’ in ‘vendar’ je ravno tako objektivna značilnost, ki zahteva, da jo dojame vsakdo, ki želi govoriti angleško, kot je razlika med ‘in’ in ‘ali’« (Dummett, 1973: 86).

Trditev je, domnevam, prepričljivejša, ko jo beremo v kontekstu posebne razprave, ki se osredinja na splošne problematične značilnosti, ki naj bi jih obravnaval pojem »tona«, ne pa kot razprave, ki zajema pomen besed, kakršni sta »ops!« in »bljak!«, kjer je nesubjektivnost verjetno mogoče zvesti na medsubjektivno primerljivost. Res, tako »in«/«vendar« kot »ščene«/«pes« primera kažeta na jasno opredeljive, ne zgolj z občutkom povezane značilnosti: prvi par na kontrast med vsebinami dveh trditev (ki so mišljene kot popolnoma objektivne), drugi pa na tiste značilnosti (nekaterih ali morda celo vseh) psov, ki jih naredijo slabe, nevarne, nadležne ali odbijajoče. Nekatere od teh značilnosti postanejo vidne s sprožitvijo našega subjektivnega, verjetno medsubjektivno stabilnega, odgovora; kar je slabo glede celonočnega tuljenja, ima opraviti z našo željo spati nemoteno, našo razdražljivostjo in tako naprej. Toda pot do (med)subjektivnega je posredna, skozi lastnosti, ki so implicitno ali eksplicitno pripisane samemu psu-ščenetu, ne pa nam.

Kaj je potem alternativa? Dobro, da je misel o slabih lastnostih del pomena »ščeneta« in podobnih izrazov. To odpre vrata semantikovi alternativi. Njena forma v Dummettovi teoriji je znamenito povezana s pravili sklepanja; to bo

spodbudilo inferencializem glede slabšalnic (in drugih izrazov), ki se je začel z njim in ga je četrt stoletja kasneje izdelal Brandom.

Naj bralca spomnim na Dummettovo uvedbo problematike v njegovi knjigi o Fregeju:

»Sintaktično označitev veljavnosti lahko štejemo, kot da daje merilo za nanašanje predikata ‘veljaven na argument, semantično označitev veljavnosti pa, kot da daje posledice takega nanašanja. Tako si lahko zamišljamo otroka, ki se s sintaktičnimi testi uči razlikovati med neko omejeno vrsto veljavnih in neveljavnih argumentov (stavčnih argumentov ali silogizmov); če ga učimo na zelo nedomišljijski način, lahko gleda na klasifikacijo argumentov v veljavne in neveljavne kot na tisto, ki je podobna klasifikaciji pesmi v sonete in ne-sonete, in mu tako spodleti dojeti, da dejstvo, da je argument veljaven, preskrbi kakršnokoli osnovo za sprejetje sklepa, če sprejmemo premise. Morali bi seveda reči, da je zgrešil poanto razločka; ta poanta pa leži v povezavi med veljavnostjo in resnico« (Dummett, 1973: 454).

»Naučiti se uporabljati trditev v dani formi, potemtakem vključuje naučiti se dve stvari: pogoj, v katerem smo upravičeni tvoriti trditev, in tisto, kar tvori njeno sprejemanje, to je posledice njenega sprejetja« (Dummett, 1973:453).

Ti »dve stvari« sta potem formalizirani v okviru uvodnih in pravil eliminacije. Vzemite »Boche« kot primer. Uvodno pravilo S dovoljuje sovražnikom Nemcev naslednje sklepanje:

Hans je Nemec.
Hans je Boche.

Govorec mora zdaj izpeljati slabe lastnosti in jih pripisati Hansu. Eliminacijsko pravilo S pa mu da tisto, kar si naposled želi:

Hans je Boche.
Hans je krut in barbarski.

Tukaj je ustrezen navedek, ki uvede

»… [S]labšalni termin, na primer, ‘Boche’. Pogoj, da termin nanesemo na nekoga, je, da je nemške narodnosti; posledice njegovega nanašanja so, da je barbarski in bolj nagnjen h krutosti kot drugi Evropejci. Morali bi preudariti povezave v obeh smereh tako zadostno tesno, kot da bi bile vključene v sam pomen te besede: nobena ne bi smela biti pretrgana, ne da bi spremenila njen pomen. Nekdo, ki zavrača besedo, to dela zato, ker ne želi dovoliti prehoda od razlogov za nanašanje termina k posledicam takega početja« (Dummett, 1973: 454).

Splošna forma je kajpada naslednja, pri čemer je N nevtralni termin, S

slabšalnica, *D* pa slabe, priskutne lastnosti tarče:

Uvedba *S*: $\frac{x \text{ je } N.}{x \text{ je } S.}$

Eliminacija *S*: $\frac{x \text{ je } S.}{x \text{ ima } D.}$

Dummett postavi splošno poanto v okvir razširitve jezika. Uvedba termina »Boche« je nekonservativna razširitev, ker sovražniku dopušča sklepati (slabe) stvari iz »*x* je Boche«, ki jih ne bi mogel izpeljati zgolj iz »x je Nemec«. Zdaj imamo sintaktična pravila, ki razglašajo za veljavna sklepanja, na katera pred tem ne bi gledali kot na semantično veljavna.

»Toda medtem ko je očitno res, da je sintaktična označitev veljavnosti tesneje kot semantična povezana s sredstvi, ki jih uporabljamo za prepoznavanje veljavnosti, ni nobenega načela, ki od nas vnaprej zahteva označitev pogojev za nanašanje predikata 'veljaven', raje kot semantično«.

In uvede vzporednico z logičnimi konstantami:

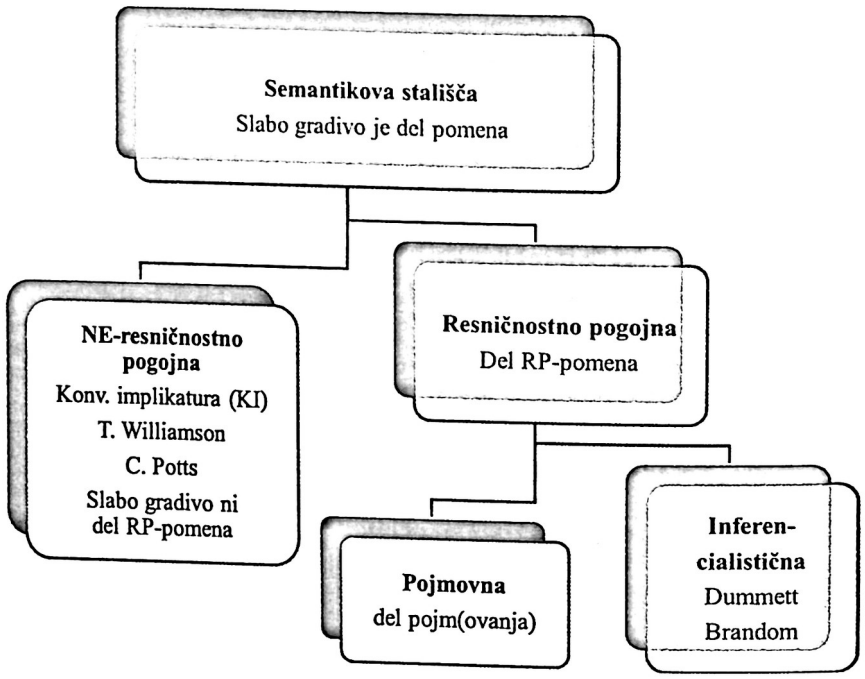
»V primeru logične konstante lahko štejemo uvedbo pravil, ki jo vodijo, kot da dajo pogoje za zatrjevanje trditve, katere je glavni operator, in eliminacijska pravila, kot da dajo posledice take trditve: zahteva po harmoniji med njimi je potem izrazljiva kot zahteva, da dodatek konstante k jeziku ustvari konservativno razširitev tega jezika«.

Takoj si bomo ogledali sklicevanje na konservativnost.

Če strnemo, obstajata dva vidika Dummettovega semantikovega pogleda na slabšalnice: prvi, inferencializem, zadeva bolj formo, namreč pravila sklepanja v primerjavi z, recimo, pojmi in pojmovanji, ki jih je mogoče zajeti s postulati pomena ali definicijami ali mrežami pomena. Drugi zadeva semantični status: slabo opisno-vrednostno gradivo v slabšalnicah okuži status njihovih resničnostnih pogojev, vrsto prispevka, ki ga prinašajo k resničnostni vrednosti stavka, v katerem se pojavljajo.

Če položim svoje karte na mizo, sem na strani zadnjega vidika (ki se mi zdi tudi pomembnejši), ne pa prvega. Tu kajpada – kot sem omenil -, ne bom razpravljal o inferencializmu (za podrobno razpravo *glej* Miščević, 2012b), temveč bom namesto tega predlagal svoj lasten pogled, osredinjen na pojmovanje. O statusu resničnostnih pogojev se torej v literaturi sedanjega časa razpravlja na dolgo in široko in nekateri avtorji na semantikovi strani (na primer, Potts, 2005) gledajo na status problematičnega opisno-vrednostnega gradiva kot na manj kot resničnostno pogojnega; kot omenjeno, je Tim Williamson ponudil neposredno in bogato kritiko Dummetta s te perspektive. Tako je delitev semantikove strani

videti takole:

Vprašanje inferencializma, kjer v osnovi soglašam z Williamsonom, bom pustil ob strani.[3] V preostanku razdelka bom na kratko povzel kritiko Tima Williamsona, ki se ne strinja glede resnice pogojnega statusa, in na kratko zagovarjal Dummetta glede tega. To nas bo privedlo do dileme, ki po mojem mnenju povzema glavni(e) probleme sedanje razprave o slabšalnicah.

Williamson zgradi pomemben del svoje kritike na zahtevi harmoničnosti. Pravilo uvedbe in eliminacijsko pravilo za slabšalnice očitno nista harmonični: pustita nam sklepati več, kot dopušča jezik, ki ga sprejmemo:

»Toda če so pravila v harmoniji, potem je zadostni pogoj za nanašanje izraza, ki ga preskrbi pravilo uvedbe, enakovreden nujnemu pogoju za njegovo nanašanje, ki ga preskrbi pravilo eliminacije; pravila zadostijo Belnapovi omejitvi konservativnosti in enkratnosti in edinstveno določajo referenco izraza (glede na

[3] Tu je glavna poanta, ki jo Williamson naredi proti inrencializmu; soglašam z njim:

»Ljudje, ki niso bili nikoli vzgojeni ali nagnjeni k temu, da bi čutili protinemški sentiment, celo nimajo podstatne dispozicije, da bi sklepali v skladu s tistimi pravili, ki jih zadržujejo kot rezultat urjenja v politični korektnosti, spoštovanja higiene teorije dokaza ali patine civilizacije. Sploh nimajo nobene take dispozicije, četudi si lahko zamišljajo, kako je imeti tako dispozicijo. Kljub temu razumejo 'Boche'; nimajo zgolj zmožnosti domišljati si, kako je to razumeti. Celo niti ne potrebujejo imeti pogojne dispozicije za sklepanje v skladu s pravili, če so sploh uporabili 'Boche': nasprotno, njihova dispozicija uregne biti, da uporabljajo 'Boche' na načine, ki so subverzivni za pravila, če so ta izraz sploh uporabili« (Williamson, 2009: 141).

»Ker je razumevanje besede 'Boche' (z njenim sedanjim pomenom) domnevno zadostno (četudi ne nujno) za imetje pojma, ki ga izraža 'Boche', sledi, da je voljnost ali dispozicija za sklepanje v skladu z Dummettovimi pravili enako ne-nujno za imetje tega pojma« (Williamson, 2009: 142).

referenčno semantiko za ostanek jezika)« (Williamson, 2009:145).

Kaj pa, če jih poskušamo harmonizirati? Williamson gre skozi alternativo v nekaterih podrobnostih, da bi pokazal, kako zaman bi bilo to prizadevanje. Prvič, pravilo, ki je v harmoniji z uvedbo 'Boche', je preprosto pravilo *eliminacije 'Bocha"*

x je Boche.
x je Nemec.

Williamson pripominja, da vzeti skupaj, uvedba 'Bocha' in eliminacija 'Boche' seveda »določata množico vseh Nemcev kot razširitev 'Boche'« (ravno *tam);* nič drugega ne bo pomagalo. Iz istega razloga je razveljavljena eliminacija 'Bocha': vsak nekrut Nemec je protiprimer, Lessing pa bo Williamsonov priljubljen primer.

Simetrično, če želite sklepati iz tega, da ste 'Boche', na to, da ste krut, morate dve ekstenziji postaviti v pravo relacijo. Williamson imenuje pravilo, ki bo to storilo, *Uvedba 'Bocha'*:

x je krut.
x je Boche.

In res, »če sta dve pravili dodani teoriji v jeziku brez 'Bocha', dajeta konservativno razširitev: vse, kar je v izvirnem jeziku dokazljivo z njima, je bilo že dokazljivo brez njiju. Uvedba Bocha je uvedba pravila, ki naravno ustreza eliminaciji Bocha« (Williamson, 2009: 146). Vse to je mišljeno za to, da nas spomni, da sta izvirni dve pravili privedli do popolnoma nesprejemljivih rezultatov:

»Po sliki uvedbe Bocha in eliminacije Bocha, ki nosita enako težo v določanju reference ali njenega umanjkanja za 'Boche', imata (A) in (B) natanko enak status; prednosti in pomanjkljivosti dveh obravnav 'Bocha' so v simetrični povezavi. Toda rezultat je skrajno nesprejemljiv« *(ravno tam).*

Tu je potem vprašanje za Williamsona: Zakaj je tarča Dummett, ne pa govorec? Sami inferencialisti vztrajajo, da so ksenofobna inferenčna pravila pomanjkljiva in to dejstvo obrnejo proti uporabniku, ksenofobu. Williamson kritizira inferencialista zaradi pomanjkljivosti pravil; zakaj nje, ne pa govorca? Zagovornik Dummetta bi utegnil trditi, da je vrlina inferencialistične razlage, da prikazuje ksenofoba kot tistega, ki krši naš normalno jezikovno rabo z uvedbo termina, ki ne more biti z njim konsistenten.

Toliko o inferenčnih pravilih. Pozitivna zgodba, ki jo predlaga Williamson, je preprosta in elegantna. Spomnite se Dummettovega začetnega vprašanja, kako se lahko zgodi, da je lahko trditev nepravilna na kakršenkoli drug način, kot da je neresnična. Standarden sodoben odgovor na to vprašanje je griceovski, da

obstajajo taki načini in da je impliciranje njihov skupni imenovalec. Res, Williamson pokaže, da »... [T]rditi 'Lessing je bil Boche' bi bilo *implicirati*, da so Nemci kruti« (Williamson, 2009: 150). Ker ne sprejemamo sklepanja od Boche k slabemu gradivu, bi morali soglašati, da relacija med 'Lessing je bil Boche' in 'Nemci so kruti' ni logična posledica. Zaradi očitnih razlogov ni pogovorna implikatura. Tako nam ostane konvencionalna implikatura, to pa je prava relacija. Dopušča resnico S-stavkov. In, kar je pomembneje, ohranja referenco za slabšalnice. Williamson je – po mojem mnenju pravilno – nepopustljiv glede pripisovanja reference slabšalnicam. »Če zastavite vprašanje: Kateri je neslabšalni termin z isto referenco?, je absolutno očitno, da je to 'Nemec'. Slovar pa vam pove, da je to referenca za Boche«, je rekel v razpravi v Dubrovniku.

Inferencialisti niso zmožni napovedati pravilne reference teh slabšalnih terminov, je trdil. Zanje bi morali biti referenca razložena v okviru pravil sklepanja. Toda ko ta pravila pogledate, se zdi, da bodo napovedala vmesno referenco, po eni strani Nemce, po drugi strani krute ljudi. Torej jim spodleti napovedati pravilno referenco. Ker obstajajo ne-kruti Nemci, noben pripis reference 'Bochu' ne naredi tako uvedbo Bocha kot eliminacijo Bocha kot ohranjajočo resnico. Torej po pravkar orisani sliki 'Boche' ne referira. Stališče konvencionalne implikature torej daje naslednje priporočilo:

»'Boche' in 'Nemec' imata isto referenco, tako je 'Boche so Nemci' resničen, toda ko uporabimo 'Boche', impliciramo, da so Nemci kruti. Lahko popolnoma razumemo besedo 'Boche' in vse to vemo, ne da bi bili zavezani trditvi, da so Nemci kruti, saj lahko zavrnemo rabo besede 'Boche'« (Williamson, 2009: 153).

Naposled, in kar je najbolj pomembno za naš sedanji namen, problem reference ne izhaja iz inferencialističnega formata, temveč iz trditve, da je negativna vsebina slabšalnic relevantna za resničnostni status S-stavkov. Vzemite »Lessing je bil Boche«. Po eni strani soglašamo, da je negativna vsebina tipično nepravilno zatrjevana o tarči. Toda če predikacija te vsebine stopa v resničnostni status izhajajočega S-stavka, potem noben predmet (nihče) ne bo zadovoljil predikata; nihče ni krut zgolj zato, ker je Nemec. Toda potem »Boche« ne referira. To je negativen rezultat, ki posredno potrjuje teorijo ne-resničnostnih pogojev, vendar teorijo pomena za slabšalnice, ki jo precej vodi konvencionalna implikatura.

B) Resnica ali referenca – osrednja dilema

Zdaj smo v položaju, da predstavimo pomembno dilemo, ki preganja teorije slabšalnic. V ta namen bomo pustili ob strani inferencialistično/ne-inferencialistično ločnico (pomembno na drugačen način) in se osredinili na Williamsonovo obtožbo njegovih nasprotnikov (in podobno mislečega inferencialista), ki zagovarjajo resničnostno pogoje, o praznih referencah.

Videli smo, da po Williamsonovem mnenju slabšalnice (klevete) referirajo. Boches so Nemci, čefurji so ne-slovenski Jugoslovani itn. To je plus, saj običajno ne mislimo, da so prazne. Posledica je, da so tipični temeljni slabšalni stavki resnični, ker slabšalnice referirajo in stavki pripisujejo tarči njegovo ali njeno dejansko pripadnost dejanski skupini: Hans je Boche, Boches so Nemci in tako je resnica zagotovljena. S-stavki so preprosto in dobesedno resnični, slabo gradivo ni del resničnostnih pogojev in slabšalnice dejansko referirajo, preprosto in dobesedno. Imenujmo to stališče veridičnosti.

Nasproten pogled, ki ga zagovarja Dummett in na ne-inferencialni strani Hom (in moj prejšnji jaz, utelešen v Miščević, 2012a), je zmožen zanikati resnico žaljivih tipičnih temeljnih slabšalnih stavkov. To je *prima facie* plus za stališče veridičnosti, saj mi, dostojni ljudje, ne želimo soglašati z rasistom. Referenca je kajpada prazna: ni Boches, fagot itn. Slabšalnice stojijo za debele/bogate [*thick*] pojme, torej je negativna sestavina zanje bistvena; ker (vemo), da nobena skupina ne zadovoljuje negativne vsebine, pojmu ni zadoščeno, torej je prazen.

Nobena od obeh strani ne zveni zelo privlačno. Navedel sem že Williamsonovo obtožbo, da je praznost slabšalnic resna pomanjkljivost in s tem se strinjam. Naj zdaj na kratko predstavim nasprotno intuicijo, da bi dokazoval, da imamo opraviti z resno dilemo in da je to dejansko osrednja dilema sedanjih teorij slabšalnic, vsaj na strani vsebine (če štejemo, da kontrast inferencialist/ne-inferencialist sodi bolj k formi).

Kot smo rekli, mnogo ljudi misli, da slabšalni stavki niso resnični. Normalna stvar je reči »Ni črnuh, je Afro-Američan«, kot je tudi normalno reči »Nihče ni črnuh«. Kdo bi lahko rekel, da je popravek metajezikoven, kot je storil Predelli (Predelli, 2010). Toda kaj reči o nadaljevanju: »Ni črnuh, je Afro-Američan in z njimi ni nič narobe« (ali »... in jaz jih imam rad«, bolj na subjektivni strani)? Nadaljevanje ni metajezikovno in predlaga prvega reda branje celotnega stavka. (Ne morete primerno reči »Je *color*, ne *colour* in jaz jo bom uporabil za dekoracijo moje sobe«).

Nenavajanje [*disquotation*] ponuja bolj urejen način za formulacijo problema trditve o veridičnosti. Argument je predlagal M. Richard. Tu je jedro »problema nenavajanja«. Teoretik pravi: »A je črnuh« je resnična trditev. Iz trditve »*A* je črnuh« je res, gotovo sledi, da je *A* črnuh. Teoretik mora torej soglašati, da je *A* črnuh; toda če s tem soglaša, on(a) soglaša z vsem slabim gradivom.[4]

[4] Tu je Richardova formulacija:

»Običajno, če je smiselno govoriti o tem, da je bil predikat napačno nanešen – in obstajajo primeri, v katerih predikat ni napačno nanešen –, bodo obstajali preprosti stavki, v katerih se predikat nanaša na objekt, ki so resnični, in drugi taki stavki, ki so neresnični. Zdi se, da bo to na prvi pogled res za klevete in epitete: 'žaba' je poniževalen termin za Francoze in poniževalni termin za Francoze je termin za Francoze. Toda če je *K* termin za Francoze in je *f* dejansko Francoz, potem – če pokažem na *f* in rečem 'On je *K*', govorim resnico.

Kljub videzu imamo močno intuicijo, da to ne more biti pravilno. Naj bo *K* neka gnusna rasna kleveta. Zamislite si, da stojite poleg nekoga, ki uporablja *K* kot kleveto. Morda ste pred zgradbo, kjer tarče klevete živijo ali

Nenavajanje ustvari težave za vsakršno stališče veridičnosti, vključno z razlago konvencionalne implikature. V dejanski razpravi v Dubrovniku leta 2012 je Williamson razglasil, da ga izrecno ne skrbi tisto, kar je povedal Richard. Zanj je to dejansko primer ljudi, »ki tekmujejo v semantičnem kaznovanju« in vključuje preveč politične korektnosti. Pokazal je tudi, da nenavajalnega argumenta ni mogoče nanesti na zmerne slabšalnice, kakršna je »bastard«. Odgovor bi lahko pokazal, da ustrezne intuicije niso zgolj zadeva politične korektnosti. »Lessing je bil Boche« ali »Hana je poročila Huna« dobrohotni poslušalec ne sliši tako, kot da sta preprosto resnična. Nekaj je narobe z resnico slabšalnic in S-stavki in nenavajalni argument to dobro zajamejo.

Dodatno težavo tvori vstavek v negacijo (Williamson, 2012). Če so slabšalni stavki lahko resnični, bo – če rečemo o Kavkazcu, da ni črnuh —, to resnično; spet, to bo žaljivo za Afro-Američana. (Enako se dogaja z »Ona ni čefurka«, ki je žaljivo za ne-slovensko Jugoslovanko. Ker KI preživi vstavitev, stališče KI predlaga, da so vsi ustrezni vstavljeni stavki resnični (če so resnični njihovi politično korektni dvojniki)).

Del težave je, da zatrjevanje slabosti ni zgolj mimobežni komentar, način, kot ga predstavljajo KI razlage. Tam je slabost vselej del izražanja gledišča govorca, neodvisno od glavne teme, »vsebine, za katero gre«, kot pravi Potts. Vodilni model za tako branje ponujajo splošni ekspresivni izrazi in stavki, kakršen je »Jebeni pes je spet na kavču«. Tu epitet ne primarno označuje psa, temveč prej govorčevo držo do njega. In vsebina, za katero gre, je, da je pes na kavču. Toda »Boche« in »čefur« nista taka. Drža govorca je prisotna, vendar je v ozadju. Kar je v ospredju, je, da je oseba slaba, ker je Nemec (ali nekdanji Jugoslovan), »za to gre«, v nasprotju s tipičnim KI branjem, kjer je vsebina, za katero gre, zgolj to, da je oseba Nemec (ali nekdanji Jugoslovan). Ekspresivna razsežnost je prisotna, vendar ni odločilna.

Tako je velik problem za razlago veridičnosti, kako predstaviti semantično jedro S-stavkov kot neproblematičnih. V razpravi je Williamson opozoril, da lahko še vedno ugovarjamo rabi na osnovi implikatur. Dobro, meni zveni »Res je, da je bil Lessing Boche, vendar tega ne bi smeli reči« kot dodajanje hipokrizije žalitvi, ne pa resen ugovor slabšalnemu stavku. S-stavki niso preprosto in dobesedno resnični. Zdijo se resnični, vendar je tu težava. Velik teoretski plus pa seveda ostaja, namreč, da imamo neprazne reference za slabšalnice.

Ne-veridična stran, Dummett, Hom (in moj prejšnji jaz) si je na jasnem, da so S-stavki neresnični. Negativno je, da imamo prazno referenco za slabšalnice;

delajo; rasist momlja ‘Ta zgradba je polna *K*-jev’. Mnogi od nas se bodo upirali dopustitvi, da je tisto, kar je rekel rasist, resnično. Če, naposled, dopustimo njeno resnico, moramo verjeti, da je res, da je zgradba polna *K*-jev. Če pa to mislimo, mislimo, da je zgradba polna *K*-jev. To je, mislimo tisto in kot misli rasist. Za to se gotovo zdi, da nas naredi sokrivce v rasistovi rasistični drži in torej v določeni meri rasiste nas same.« (Richard, 2008: 13).

preprosto in dobesedno ne referirajo, se delajo, da referirajo, vendar je tu težava. Kljub odzivu, kakršen je »Ni čefurjev, so zgolj ne-slovenski nekdanji Jugoslovani« (ali »Ni pedrov, obstajajo le geji«), je prevladujoča intuicija, da slabšalnice imajo referenco. Še več, kako žalijo, če ni nikogar, ki bi bil upravičeno žaljen. Zgolj spopad intuicij ne reši težave. To je potem po mojem mnenju osrednja dilema za semantično stališče o slabšalnicah. V okviru razdelitev, v katerem delamo, lahko zastavimo konkretno vprašanje. Upoštevajoč dve ločnici, s katerima imamo opraviti, inferencializem proti ne-inferencializem in status resničnostnih pogojev proti statusu ne-resničnostnih pogojev, si zastavljamo vprašanje, ali je ob osrednji dilemi zmožna življenja kombinacija statusa resničnostnih pogojev z neinferencializmom? Dokazovali bomo, da je in v nadaljevanju orisali predlog za rešitev v tejle smeri:

		Inferencializem	Ne-inferencializem
Slabšalnice	Resničnostno pogojne	Dummett	Predlog
	Ne-resničnostno pogojne	----------	Williamson

III. Pluralistična alternativa resničnostnih pogojev: teorija negativnih terminov hibridne družbene vrste

Naj začnem z očitno skupno osnovo. Zagovorniki stališča KI priznavajo več propozicij, ki jih predlaga temeljni S-stavek. Ena je nevtralen in resničen stavek (»Lessing je bil Boche«), druge so grozeče in težavne. Dajejo prednost nevtralnemu stavku kot semantično temeljnemu, za kar moram priznati, da se mi zdi protiintuitivno. Tako si želim od njih sposoditi splošno idejo, da slabšalni stavek izraža več propozicij, vendar zanikati, da so povezane v slogu KI. Pluralnost je dovolj. Tu je minimum. »Lessing je bil Boche« izraža vsaj dve propoziciji:

> »Lessing je bil Nemec« (resnična in dostojna propozicija).
>
> »Lessing je bil krut, ker je bil Nemec« (neresnična (in nedostojna) propozicija).

Skupaj z drugimi pluralisti – Williamsonom, Pottsom in Bachom – predlagam, da lahko kontekst poudari eno ali drugo propozicijo, vendar v nasprotju s prvima dvema avtorjema zanikam, da je resnična propozicija temeljna. Tu je nekaj primerov, kako kontekst izbere tarčo.

Študenta pripravljam na izpit; nima rad Nemcev. Kakšne nacionalnosti je bil

Lessing? Je bil Francoz? »Ne, Lessing je bil Boche«. Dovolj dobro za pripravo, študent pozna Lessingovo nacionalnost; kontekst zgolj izbere resnično-in-dostojno propozicijo.

Kakšne vrste oseba je bil Lessing? »Dobro, bil je Boche«. Neresnično.

»Naša Hana je nesrečna«. »Nič čudnega, poročila je Bocha«. Nesprejemljivo in neresnično.

»Hana je dobila nemški potni list brez kakršnihkoli težav«. »Nič čudnega, njen mož je Boche«. Pojasnitev deluje; je nevljudna, vendar v bistvu pravilna.

Zdaj preidimo k semantiki slabšalnic. Je več zahtev. Ena je, da bi morala semantika razložiti primerjave med različnimi propozicijami. Druga je, da bi morala nekako pojasniti status slabih besed. Tu je najboljši poskus v inferencialistični tradiciji. Brandom je opazil – ko je sledil Dummettu in uvedel nekaj nove terminologije, sposojene od Sellarsa -, da (PC2) nekateri tipični slabšalni pojmi vključujejo materialno neresnične sestavine.

Torej, da bi imel F-pojem, ki vključuje G-pojem, mora mislec vzeti za resnico, da so F-ji G-ji, to je, šteti F-ji so G-ji za *resnično* je nujni in zadostni pogoj za imetje F-pojma. V našem primeru in prevedeno v inferencialistični format, da bi mislec imel S-pojem, ki vključuje D-pojem, mora šteti sklep od S-ji so G-ji za pravilen (materialno resničen). Kaj pa o sklepih, ki vključujejo slabo vsebino, ki jih normalno zavračamo? Brandom je pokazal možnost:

»Tu je potem srednja pot, razlikujoč dva vzajemno povezana pomena »posedovati pojem« in zavračajoč nujnost za manj zahtevnega od njiju. Po strožjem pomenu je prevzemanje sklepalnih zavez (ali verjetje o resnici) v odnosu na F-ji so G-ji tako nujno in zadostno za imetje pojma. V tem smislu ne-rasist ne strogo poseduje pojma ČRNUH niti ne ateist strogo poseduje pojma BLASFEMIJA. To niso njuni pojmi, kot bi rekel Wilde«.

Končna zahteva je splošnost: predlog ne bi smel biti *ad hoc* in morale bi biti vzporednice zunaj polja žaljenje/hvaljenje.

Torej, kako so videti ti pojmi? Tu je moj predlog, razvit iz namiga, ki mi ga je pred dvema letoma dal Michael Devitt: slabšalnice so negativni (poniževalni) termini družbene vrste s hibridno naravo. Njihov referenčni aparat vključuje vzročno zgodovino imenovanja plus opisne smisle. Slednji imajo nevtralen del (ki da daje nevtralen opis – ne-slovenski bivši Jugoslovani, Afro-Američani, ženski, gej) in slab del (primitiven, osovražen, neumen itn.) plus morda še več. To je hipoteza o terminu družbene vrste. Presenetljivo, napoveduje težavo z resničnostnim statusom zaradi nevtralno/negativnega kontrasta: del opisnega smisla je nevtralen in bi lahko (so)utemeljil referenco, drugi del pa je negativen in uvaja vprašanje neresničnosti. Naj potem naštejemo kandidatne sloje pomena ali razsežnosti, podobne pomenom. Kar smo srečali doslej, sta vsaj dva sloja.

Prvič, minimalni opisni sloj, ki običajno daje dejstveno informacijo o ciljni skupini in prispeva k zagotavljanju reference termina: Afro-Američan, gej itn. za ustrezne poniževalne termine. Drugič, negativni opisno-vrednosten sloj, ki pripisuje slabe lastnosti (»hibe«) članom ciljne skupine in pogosto podtika, da imajo te lastnosti zaradi tega, ker pripadajo tej skupini.

To kajpada ni konec zgodbe. Mnogi avtorji, na primer M. Richards, kažejo, da uporaba slabšalnic pogosto vključuje predpisovalen predlog: cilj je treba zaničevati (Richards, 2008: 15), drugi bodo dodali predlog izogibanja ali zapostavljanja, ker uprimerja lastnosti z negativne opisne vsebine. Puščam prazno vrstico, ker želim več povedati o zagotavljanju reference kasneje in bon argumentiral za nično raven pomena, ki ima opraviti z vzročno-zgodovinsko povezavo s skupino. S temi sloji imamo minimalno gradivo za razumevanje stavkov, kakršen je »L. je bil Boche«;

L. je bil Nemec.

L. je pripadal naciji, sestoječih iz ljudi, znanih kot Nemci, ki so kruti zato, ker so člani te nacije.

Krajše:

L. je bil krut, ker je bil Nemec.

Mi pa vemo, da ni nobene nacije, katere člani so kruti zgolj zato, ker pripadajo njej.

Tu je tabela za »čefur«:

Primer	»čefur«
???	
Minimalno opisno	Ne-slovenski bivši Jugoslovan
Negativno opisno-vrednostno	Primitiven in nevaren zato, ker je ne-slovenski bivši Jugoslovan

Trije sloji skupaj dajejo slabšalni vsebini neko »tankost«: beseda očitno izraža vsebino, ki poveže skupaj opisne in vrednostne sestavine in doda predpisovalno razsežnost, povezano s slednjimi. Hom (Hom, 2008) je pravilno vztrajal na ideji, da so te vsebine »tanki pojmi« v strokovnem smislu, uporabljenemu v razpravah v etiki. Na tej točki se z njim strinjam, vendar se želim izogniti tistemu, kar mislim, da je najšibkejša točka razpoložljivih semantikovih razlag, namreč protiintuitivna posledica, da imajo slabšalnice prazno referenco.

Naposled, imamo čustveno-izrazno vsebino: ko uporablja slabšalnico, govorec

izraža svojo lastno čustveno držo do cilja. Naj povem nekaj besed o tej vsebini (z zahvalo Kindermanu za njegovo vztrajanje pri tem vprašanju). Eleganten način za njeno predstavitev je, da jo jemljemo, kot da umešča cilj na neko točko v čustvenem prostoru govorca (pogosto z upanjem, da deli poslušalec isti prostor). Razmišljajte o prostoru kot o predstavi čustvenih kvalitet, od pozitivnih, preko nevtralnih, do negativnih; cilj slabšalnice bo na negativni strani. Predelli predlaga nekaj takega v svojem prispevku (Predelli, 2010). Sam želim iti še korak dlje, navdahnjen z analogijo z barvnim prostorom. Ustrezno regijo (podprostor) čustvenega prostora bi morala označevati vsaj še ena razsežnost poleg pozitivno-negativne. To je, metaforično govoreč, razsežnost »zgoraj«/»spodaj«: na nekatere cilje se gleda, kot da imajo višji status od govorca, na druge, kot da imajo nižji status, nekateri redki pa kot da imajo enak status. Če vzamem primer iz mojega geografskega področja, si tako srbski kot hrvaški šovinisti prizadevajo obravnavati nasprotujočo stran kot enako sovražno, obe strani pa obravnavajo Rome, kot da so stopnjo pod njimi in vredni zaničevanja. Tradicionalni antisemitizem s teorijami zarote o Judih, ki vladajo svetu, jih je postavil, vsaj v oblasti in bogastvu, stopnjo nad samega rasističnega govorca.

Razsežnost zaničevanja, umeščanja cilja ne le v negativno regijo, temveč tudi v regijo, ki je pomenljivo »pod« (samozvano) ravnijo govorca, in torej njegovo označevanje kot »prezirljivega« lahko le delno razloži žaljivost nekaterih slabšalnic (»črnuh« je najbolj razvpit primer). Izraz take žaljive drže je podoben neverbalnim napadom, kot pljuvanju v nek obraz. Ni čudno, da je ta žaljivost včasih opisana kot »nepopisljivost«; Potts govori o opisni nepopisljivosti: »Govorci niso nikoli popolnoma zadovoljni, ko parafrazirajo izrazno vsebino, uporabljajoč opisne, to je neizrazne termine«. Izrazno razsežnost navajam po različici, ki je na voljo na Pottsovi spletni strani. Drugi del razlage mora biti družbeno-inpsihojezikoven. Domala vsaka družba ima kodo časti in ljudje so od otroštva trenirani, da prepoznajo napade in se nanje odzivajo; tradicionalne kode vključujejo bolj ritualistične prvine, sodobne pa so včasih bolj prefinjene, vendar enako močne. Mlada oseba, ki se ne odziva na napade, je pogosto obravnavana kot nevredna (»slabič«, če je moški; kot tista, ki ji manjka ustrezna čast, če je ženska), moč odziva pa je pogosto razumljena pozitivno, v okviru statusa, poguma in ponosa. Moč (intenziteta »kvalije« žaljivosti) je normalno izmerjena iz ciljnega telesnega in verbalnega odziva in pozitivno ocenjena s ciljno udeležbo v skupini. Otrok in mlada oseba sta tako izurjena, da bi okrepila in stabilizirala njim odziv na žalitev na posebne vzorce napada. Domnevajoč, da so nekatere slabšalnice z vidnim mestom razsežnosti zaničevanja polritualizirana sredstva napadanja, ni nič čudnega glede globine in »nepopustljivosti« povezane kvalije in moči družbenega šoka, ki ga uporaba slabšalnic utegne povzročiti v dostojni družbi. Ostanimo z našim primerom in povzemimo sloje doslej:

Povzetek	Klevete
Primer	»čefur«
Minimalno opisno	Ne-slovenski bivši Jugoslovan
Negativno opisno-vrednostno	Primitiven in nevaren zato, ker je ne-slovenski bivši Jugoslovan
Predpisovalno	Čefurji, raus!
Izrazno	bljak! (in več)

Potem ko smo prepoznali predpisovalen in izrazen sloj, se vrnimo k našemu glavnemu problemu. Za debeli opisno vrednosten pojem – smisel dane slabšalnice m se zdi,da izključuje referenco; nihče ni krut zgolj zato, ker je Nemec itn. Minimalna opisna vsebina (»Nemec«, »ne-slovenski bivši Jugoslovan«, »gej«) kaže v smeri reference, bogata in debela vsebina v nasprotno smer (»Nihče ni Boche zgolj zato, ker je Nemec«, »Nihče ni peder zgolj zato, ker je gej«). Običajna jezikoslovna intuicija nam pravi, da slabšalnica dejansko referira kljub njeni žaljivi razsežnosti. Ali lahko okrepimo referenčno sestavino, da bi zadovoljili to intuicijo? In ali obstajajo vzporedni primeri zunaj izraznih in vrednostnih področij, ki kažejo isto napetost med bistveno referenčno zavezo na eni strani in referenčno praznostjo na drugi strani?

Tukaj bi želel nanesti na slabšalnice idejo, sposojeno iz teorij neposredne reference, kakršni sta Devittova in Recanatijeva (z zahvalo Devittu za predlog in mojemu študentu Fušu za pokaz vzporednic z Recanatijem). Soglašajmo s Pottsom in Bachom, da značilni slabšalni stavki izražajo mnoštvo propozicij, toda – v nasprotju s Pottsom – da niso organizirane z odnosom konvencionalne implikature. »L. je bil Nemec« izraža vsaj dve propoziciji:

L. je bil Nemec. Resnična in dostojna propozicija.

L. je bil krut zato, ker je bil Nemec. Neresnična (in nedostojna) propozicija.

Kako je to povezano z referenčno funkcijo »Boche«? Kot sem pravkar rekel, bi želel predlagati in raziskati en možen odgovor. Prvič, predlagam, da so slabšalnice (in še posebej klevete) termini družbene vrste. Nanašajo se na zmerno jasno identificirane skupine ljudi ali na posameznike pod krinko pripadnosti skupini bodisi družbeno (»Albanec«), na spolu utemeljeno (»pička«) bodisi psihološko (»homoseksualec«). Torej so termini družbenih vrst plus termini psihološke vrste tisti, ki jih moramo gledati. Bodite pozorni na njihovo zanimivo delitev, na katero se bomo v trenutku sklicevali. Termini, kakršni so »učitelj«,

»Slovenec«, »ženske« so referenčno sorazmerno netežavni (celo če obstaja prvina »družbene konstrukcije« v tvorbi njihovih referenčnih področij). Toda kaj pa o »vraču«, »zdravniku s teta žarki« ali bližnjo psihološko vrsto: »Škorpijon«, »Tehtnica«? Zdijo se referenčno problematični na način, ki spominja na naše sedanje težave s slabšalnicami. Potrebujemo kajpada neko ozadje za ukvarjanje s temi vprašanji.

Oglejmo si zdaj razlage vrstnih terminov, ki jih ponujajo teoretiki neposredne reference, predvsem Devitt, vendar tudi Recanati. Ko govori o artefaktičnih terminih, kakršen je »svinčnik«, Devitt opaža tri sestavine, ki določajo referenco: prvič, izvirno imenovanje; drugič, prenos termina na sedanjo rabo; in tretjič opis, sklicujoč se na nameravano rabo in na dejstvo, da ima objekt v svojem središču grafit. Iz tega izhajajočo teorijo imenuje HIBRIDNO TEORIJO REFERENCE.

»Opisno-vzročna teorija reference, ki ureja osnovne ‘artekaftične’ termine, je analogna teoriji za termine naravne vrste (5.3). Opisna prvina je prevzeta iz opisne teorije. To je opis fizičnih značilnosti (‘grafit’ za ‘svinčnik’, ‘hrbet’ za ‘stol’). Vzročna prvina vznikne iz osnov v primerkih. Medtem ko je po teoriji opisov funkcija določanja reference določena s povezanim opisom funkcije, je po opisno-vzročni teoriji določena z objekti v vzorcu, ki je uporabljen za osnovanje termina. Termin se nanaša na vsakršen objekt (s fizičnimi značilnostmi), ki ima isto funkcijo kot objekti v vzorcu.

Ključna razlika med opisom in opisno-vzročno teorijo določanja reference za osnovne ‘artefaktične’ termine je ta, da prvi zahteva, druga pa ne, da mora obstajati neki ‘eksperti’, ki dejansko verjamejo, da imajo vzorci določene vrste neko funkcijo« (Devitt, 1999: 98).

On tudi opazi težavne »primere, kjer religiozna ali družbena verjetja mistificirajo funkcijo nekaterih artefaktov« (Devitt, 1999: 99).

Naj zdaj razširimo predlog – hibridno teorijo reference – na družbene vrste. »Učitelj« je termin družbene vrste: domnevno utemeljen v nekem starodavnem dejanju poimenovanja in v verigi prenosa imena, ki seže do sedanje rabe. Ima kajpada tudi opisni pomen: ljudje, ki regularno (in morda kot zadeva poklica) nekoga učijo. To dvoje bi lahko prišlo v konflikt, vendar do tega ni prišlo. (Zamišljajte si, da je v izvirni učiteljevi skupini obstajala oseba, ki dejansko ni poučevala; ali da je obstajalo več oseb itn.). »Učitelj« ima torej tako vzročen kot opisen vidik.

Osredinimo se zdaj na primere, kjer religiozna ali družbena verjetja mistificirajo značilnosti tipičnih in definitornih dejavnosti neke družbene skupine. Oglejmo si termin »vrač«. Ustrezno izvirno skupino so tako označili izvirni govorci (če pustimo ob strani vprašanja prevoda). Ti ljudje so opravljali dejavnosti, ki so jih sami in njihovo poslušalstvo poimenovali »uročevanje«, in zanje se je

domnevalo, da imajo magične moči. Ta zadnja domneva je, tako trdim, zmotna. Označevanje »uročevanja« je dvoumno: prvič, lahko pomeni izrekanje besed in opravljanje gest, za katere se verjame, da ustvarjajo rezultate na nadnaraven način; drugič, izrekanje besed in opravljanje gest, za katere se verjame, da ustvarjajo rezultate na tak način s strani ustrezne skupine ljudi, vključno s samimi »vrači«. Oglejmo si zdaj stavek, ki zadeva trojico uradnih »vračev« danega plemena, O-ja, Loja in Boja: »O, Lo in Bo so vrači«. Ali je resničen ali neresničen? Dobro, kaj pa o magičnih močeh? Domnevno O, Lo in Bo nimajo magičnih moči, tako da je stavek dobesedno neresničen, ker nimajo magične moči. Toda v ustih antropologa stavek verjetno izraža propozicijo, da trije možje dejansko opravljajo zahtevane dejavnosti in se zanje šteje, da imajo magične moči. Ta druga propozicija je resnična.

Vzemite zdaj drugo problematično skupino, imena astroloških znakov, na primer Škorpijon. Ime se domnevno nanaša na osebe, rojene med 23. oktobrom in 21. novembrom; za nekaj tisoč let je bilo preneseno do današnjega časa. Po drugi strani se tudi uporablja za nanašanje na ljudi, ki imajo domnevno tak in tak škorpijonski značaj zaradi tega, ker so bili rojeni v danem obdobju časa. Tu je opis, vzet iz spletne strani:

»Škorpijon je osmi zodiakov znak in tega ne gre jemati zlahka – kot tudi ne Škorpijonov! Tisti rojeni pod tem znakom so smrtno resni v svoji misiji, da spoznajo druge. Za Škorpijone ni niti skrpucala niti žlobudranja; ti ljudje bodo naravnali vizir na bistvena vprašanja, napaberkovali skrivnosti, ki ležijo znotraj. Škorpijoni se zanimajo za začetek in konec in se nobenega ne bojijo; potujejo tudi po svetu, ki je črno bel in le malo pripraven za sivino. Radovednost Škorpijonov je neizmerljiva, zaradi česar utegnejo biti tako spretni raziskovalci. Ti ljudje ljubijo preiskovanje in vedo, kako priti do dna stvari. Dejstvo, da imajo globok smisel intuicije, jim gotovo pomaga« (http://www.astrology.com/scorpio-sun-sign-zodiacsigns/2-d-d-66949).

Predlagam, da je »Škorpijon« v kontekstu astrologije hibridno ime za domnevno, vendar zelo problematično psihološko vrsto, katere referenca je določena tako vzročno kot opisno, pri čemer ima opisna sestavina dve podsestavini: neproblematično, sestavino časovnega intervala, in problematično, praznoverno sestavino, ki opisuje značaj (in, prosim, bodite pozorni na prvino v prvi vrstici našega navedka v smislu, da bralec ne sme vzeti zlahka referentov tega imena).

Oglejmo si zdaj stavek »Nenad je Škorpijon«; ali je resničen ali neresničen? Predpostavimo, da izraža nevtralno propozicijo:

> Nenad je Škorpijon, rojen 1. novembra.

Potem je resničen. Vendar obstaja tudi ne-nevtralno, praznoverno branje:

> Nenad je Škorpijon (kar zadeva njegov značaj).

Ta propozicija pa je neresnična.

Naj zdaj oblikujem glavno poanto mojega predloga: slabšalnice, recimo »N«, so termini negativne (poniževalne) družbene vrste s hibridno naravo. Njihovo referenco delno določa vzročna veriga: ciljno skupino *G* je nekdo poimenoval »N«, ime se je preneslo na sedanje uporabnike in se nanaša na skupino *G* in njene člane. Opisni smisli imajo nevtralen del, dan z nevtralnim opisom (»ne-slovenski bivši Jugoslovan«, »ženski«, »gej«), in slab del (»primitiven«, »sovražen«, »neumen« itn.) plus še več; v trenutku se bomo vrnili k predpisovalni in izrazni sestavini. Naj predlog imenujem hipoteza o negativnih terminih hibridne družbene vrste (hipoteza o NTHDV). Zdaj lahko izpolnimo prvo vrsto naše tabele:

Povzetek:	**Klevete**
Primer	**»čefur«**
Vzročno-zgodovinsko	**Tako so jih izvirno imenovali nekateri Slovenci**
Minimalno opisno	**Ne-slovenski bivši Jugoslovan**
Negativno opisno-vrednostno	**Primitiven in nevaren zato, ker je ne-slovenski bivši Jugoslovan**
Predpisovalno	**Čefurji, raus!**
Izrazno	**bljak! (in več)**

Dvojna določitev reference tako napoveduje obstoječo težavo z resničnostnim statusom in ponuja sredstva za njeno rešitev. Še več, umešča slabšalnice v veliko večjo skupino problematičnih terminov družbenih in psiholoških vrst, ki niso izrazne (kaj šele žaljive), vendar kažejo enako dvojnost. V našem primeru »vrača« in »Škorpijona« praznoverna sestavina kaže podobno obnašanje, ki ga poniževalna sestavina kaže v primeru slabšalnic. Vzporednica med »čefurjem« in »Bo- ! chem« na eni strani in »vračem« in »Škorpijonom« na drugi strani je jasna. »Bochu« bo spodrsnilo nanašanje zgolj zaradi njegove poniževalne vsebine, podobno kot bo spodrsnilo »vraču«, če ga strogo vzamemo v njegovem površinskem pomenu. Toda vzročen in minimalen opisen del zagotavljata referenco in mi, poslušalci, rekonstruiramo referenco na Nemce iz minimalnega opisnega dela, na način kot to počnemo z drugimi stavki, ki vključujejo dvomljive termine vrst. Oglejmo si naslednje:

Lessing je bil Vodnar.

Lessing je bil Boche. (primer T. Williamsona)

Resnično ali ne?

Lessing je bil Vodnar.

Lessing je bil Boche. (primer T. Williamsona)

Odmotajmo drugega kot:

L. je bil Nemec.

L. je pripadal naciji, sestoječi iz ljudi, znanih kot Nemci, ki so kruti zato, ker so člani te nacije.

Krajše:

L. je bil krut, ker je bil Nemec.

O tej zadnji, neresnični (in nedostojni) propoziciji govorimo kot o temeljni za razumevanje slabšalnega pomena, četudi – v posebnih kontekstih – se lahko poslušalec osredini na resnično in dostojno propozicijo »L. je bil Nemec«. Odmotajmo prvo kot:

L. je bil rojen med 21. januarjem in 18. februarjem.

L. ima tak in tak značaj, ker je bil rojen med 21. januarjem in 18. februarjem, ko je Sonce v Vodnarju.

Resnično ali ne? Teoretični problemi so domala popolnoma analogni. Ne obstaja nobena nacija, katere člani so kruti zgolj zaradi pripadnosti tej naciji, in ni nobenega tipa značaja zaradi dneva rojstva. Dve trditvi, pluralizem in ideja določitve hibridne reference, gresta lepo skupaj.

Tako lahko postavimo skupaj dve sestavini teorije NTHDV: prvič, slabšalnice so negativni termini hibridnih družbenih vrst (NTHDV); drugič, temeljni S-stavki izražajo več propozicij v smeri različnih sestavin pomena slabšalnice.

Naj zgolj na kratko preidem k ne-temeljnim propozicijam in omenim, kako bo NTHDV predlog razložil obnašanje slabšalnic, ki so vstavljene. Potts omenja negacijo, modalizacijo, pogojnike in vprašanja kot relevantne kontekste, v katerih slaba vsebina (na katero gleda kot zgolj izrazno, vendar je to zadeva za neko drugo priložnost) ovrednoti vsebino (Potts, 2005:159). Prvi zanimiv kontekst vstavljanja je negacija. »L. ni bil Boche« je enako slab za Nemce kot pozitivna afirmativna varianta. Zakaj? Dobro, negativna opisna vsebina preživi. Se ne primeri, da je Lessing pripadal skupini ljudi, ki so kruti, ker so Nemci. Potrditev krutosti-zaradi-nacionalne-pripadnosti ni cilj negacije (na enak način kot to ne bi bila predpostavka). En način kodificiranja bi bil, da bi negativni stavek uvedli z afirmativnim:

Obstajajo ti ljudje, ki so Nemci in kruti zaradi tega, in L. ni eden od njih.

Zanimiva vzporednica obstaja z našimi problematičnimi praznovernimi primeri. »Lo je vrač« bo v njegovem plemenu razumljen, kot da ga izvzema iz skupine, o

katere eksistenci in lastnostih se ne dvomi. »Lessing ni bil Škorpijon, bil je zelo tolerantna oseba« ohranja domnevo, da so ljudje rojeni v znaku Škorpijona po značaju netolerantni.

Enako velja za modalizacijo. »Nisem gotov, kakšne nacionalnosti je bil Lessing; morda je bil Boche«. Spet, glavna podstatna propozicija, ki jo izraža drugi podstavek je najbolje izražena kot »Obstajajo ti ljudje, ki so Nemci in kruti zaradi tega; in Lessing je utegnil biti eden od njih«. Primerjajte to z »Morda je bil Lessing Škorpijon po svojem značaju«. Domneva, da obstajajo ljudje z značajem Škorpijona, uhaja iz dosega »morda«. Oglejmo si zdaj pogojnik »Če je Lessing Boche, potem je zelo neobičajen«. Praznoverna vsebina uhaja iz luknje v vstavku v natanko enakem smislu, kot to počne zaničevalna vsebina. Naposled, enako velja za vprašanja. »Ali je bil peder?« je žaljivo za homoseksualce, »Ali je res Škorpijon« je praznoveren.

Razpravljali smo o prvih treh slojih pomena (v širokem smislu) slabšalnic in jih obravnavali kot semantične sloje. Izpustili smo eno končno vprašanje: Kateri od preostalih slojev pomena sodi k semantiki in kateri k pragmatiki? Vprašanje ni odločilnega pomena, saj je glavna razprava potekala okrog negativnega opisnega pomena. Predlagal sem že, da je izrazni pomen bolj zadeva dejanskega govornega dejanja, čeprav je njegov potencial kodiran v negativni opisni ravni. Seveda bi bila dobrodošla formalno-semantična obravnava izrazne razsežnosti (morda vzdolž linij Kaplana (rokopis) in Predellija (2010)), vendar za to obravnavo ne bi bilo nujno, da bi jo naredila dobesedno za del semantike v strogem in tradicionalnem smislu. Torej, kar je preostalo, je predpisovalna raven. Je semantična? Da, v smislu, da jo je mogoče izmeriti na podlagi fiksiranega semantičnega gradiva. Ali je resničnostno pogojna ali pa vsaj kaže nekatere lastnosti KI? To vprašanje bom pustil odprto.

Tu je povzetek:

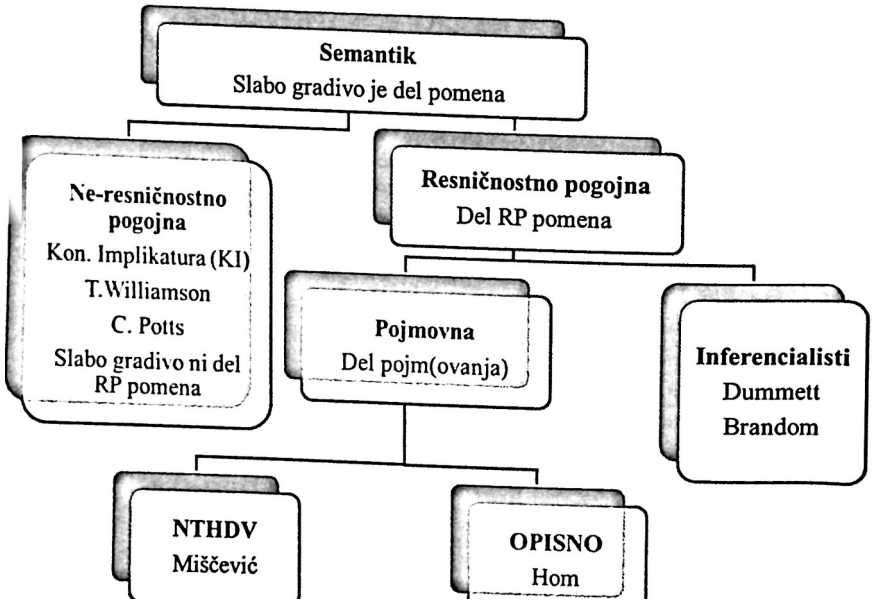
Končni predlog: maksimalni semantik		
	Primer	**»črnuh«**
Semantično	**Vzročno-zgodovinsko**	**Nekdo jih je tako poimenoval**
	Minimalno opisno	**Afro-Američan**
	Negativno opisno-vrednostno	**Primitiven, len, nevaren**
	Predpisovalno	**Izogibati se, diskriminirati!**
Pragmatično	**Izrazno**	**Bljak! In več!**

IV. Sklep

V prispevku smo začeli z Dummettovim pionirskim zagovorom semantičnega in v osnovi resničnostno pogojnega pristopa do slabšalnic, še posebej klevet. Obravnavali smo nekatere kritike Tima Williamsona in osnovali nekatere probleme za alternativni, na KI usmerjen predlog. Končali smo z dilemo za semantika: ali sprejeti, da slabšalni stavki resnično postavljajo v ozadje svojo osnovno in definirajočo poniževalno razsežnost in tvegajo posledice nenavajanja, ali da postavljajo v ospredje svojo poniževalno razsežnost, vendar kot posledico zanikajo, da so resnični in tvegajo posledico, da se slabšalnice ne nanašajo.

V zaključnem delu smo predlagali rešitev, opirajoč se na vzročno-opisni pogled na njihovo referenco. To vključuje, prvič, idejo, da slabšalni stavki izražajo mnoštvo propozicij, od katerih so nekatere resnične (spodobne peopozicije), nekatere pa neresnične (poniževalne propozicije). Drugič, izpeljuje problem iz heterogene vsebine slabšalnic, katerih del je referenčen in je uspešen pri refereriranju, del pa je negativno opisno-vrednosten (ne da bi omenili dodatni predpisovalni in izrazni razsežnosti). Slednje prinese v resničnostno vrednotenje neresničnost. Toda ali je heterogenost nekaj posebnega, morda *ad hoc* pripisana slabšalnicam? Ne, izhaja iz pluralnosti referirajočih sredstev, vgrajenih v slabšalnice, in ima popolnoma nedolžne vzporednice v hibridnih teorijah pomena za umetne in družbene vrste. Slabšalnice najdejo svojo naravno nišo na zadnjem področju: so termini za negativne hibridne družbene vrste, ki jih označuje pluralnost propozicij, ki jih značilno izraža njihova raba.

Naj potem umestim moj kratek predlog na zemljevid obstoječih pozicij. Sodi k semantikovi strani na izrazno-semantični ločnici. V nasprotju s pogledi KI poudarja resničnostno pogojno naravo (najpomembnejše sestavine) slabega gradiva.

Predlog sledi Dummettu v tistem, kar se mi zdi najpomembnejši in najbolj navdihujoč vidik njegovega stališča – zavest o resničnostno pogojnem položaju osrednje problematike in negativnem gradivu, vsebovanem v pomenu slabšalnic. Razhaja se z njegovim spoštovanjem inferencializma s poudarjanjem pojmovnega lokusa tega pomena, ne pa inferenčnih obravnav. Se tudi sklicuje na vzročne obravnave, kar zadeva referenco slabšalnic, da bi zagotovili njihovo nepraznost; te obravnave niso nikoli bile zelo sorodne Dummettu. Vendar ne pozabimo, da je Dummett sploh vse začel in da je njegov zagovor neresničnosti osnovnih S-stavkov pravilna vodilna zvezda za vsakršno teorijo slabšalnic, ki želi biti zvesta običajnim semantičnim intuicijam običajnih govorcev.

DUMMETT ON PEJORATIVES – A DEFENSE AND A PROPOSAL

In the first part of the next section I summarize Dummett's pioneering proposal for understanding pejoratives, and then I pass to Williamson's criticisms. I suggest that we accept Williamson's rejection of inferentialism, but defend Dummett on his view that pejoratives are to be understood in terms of their negative contribution to the truth value of typical sentences in which they occur. In the second part, relying on the two authors discussed, I build a dilemma, which I argue is central for

contemporary understanding of pejoratives. Finally, in Section Three I propose my own solution to the Dilemma, o truth-conditional pluralist alternative, which I dub »negative hybrid social kind terms theory«.

Keywords: pejoratives, theory of truth, M. Dummett, T. Williamson.

Literatura

Dummett, Michael (1973). *Frege, philosophy of language*. Duckworth.

Frege, Gottlob (1979). *Posthumous Writings*, ur. Hermes, H., Kambartel, F. in Kaulbach, F. Basil Blackwell.

Frege, Gottlob (2001). »O smislu in pomenu«. V *Osnove aritmetike in drugi spisi*, Ljubljana: Krtina, str. 143–165.

Hom, C. (2008). »The Semantics of Racial Epithets«. *The Journal of Philosophy*, 105, str. 416–440.

Hom, C. (2010). »Pejoratives«. *Philosophy compass*, v. 5/2.

Kaplan, David (rokopis). »The Meaning of Ouch and Oops«. Dostopno na Kaplanovi spletni strani.

Miščević, N. (2011). »Slurs & Thick Concepts – is the New Expressivism Tenable?«. *Croatian Journal of Philosophy*, *zv.* XI, št. 32.

Miščević, N. (2012a). »Offensive Communication – The case of pejoratives«. *Balkan journal of philosophy*, *zv.* 4, št. 1.

Miščević, N. (2012b). »Pejoratives And Conceptual Truth«. V Lilia Gurova (ur.), *Inference, Consequence, and Meaning: Perspectives on Inferentialism*, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, str. 47–67.

Nežmah, Bernard (1997). *Kletvice in psovke.* Ljubljana: Nova revija.

Perhat, Julija (2012). »On Saunders, W. K. (2011) Degradation«. *Croatian Journal* of Philosophy, zv. 12, št. 24.

Potts, Christopher (2005). *The Logic of Conversational Implicatures.* Oxford: Oxford University Press.

Potts, Christopher (2006). »The expressive dimension«. Dostopno na Pottsovi spletni strani.

Predelli, Stefano (2010). »From the Expressive to the Derogatory: On the Semantic Role for Non-Truth-Conditional Meaning«. V Sarah Sawyer, (ur.), *New Waves in Philosophy of Language.* Palgrave Macmillan.

Williamson, T. (2009). »Reference, Inference, and the Semantics of Pejoratives«. V Almog, J. in Leonardi, P. (ur.), *The Philosophy of David Kaplan.*